

Publié par
la Maison de la culture
yiddish - Bibliothèque
Medem avec le concours
de la Délégation Générale
à la Langue Française
et la Forward Association

דער יידישער טעם-טעם

אַ פעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פּאַריזער
ייִדיש-צענטער –
מעדעם-ביבליאָטעק

חשוון תשס"ה/נאוועמבער 2004

יאָר 10, נומער 1 (46)

יידיש אין עלזאַס

דער דריטער יידישער זומער-אוניווערסיטעט אין שטראַסבורג :
אַ באַריכט פֿון אַן אַנטייל-נעמערין

© D.R.

איפֿן געזעגן-אָונט אין שטראַסבורג

הייַאָר איז דער זומער-אוניווערסיטעט פֿאַרגעקומען אינעם פֿאַררעגנטן¹ שטראַסבורג פֿונעם 16טן ביזן 27סטן אויגוסט. עס זיינען זיך צונויפֿגעקומען ייִדיש-ליב-האַבערס כמעט² פֿון גאַנץ אייראָפּע – פֿון פֿראַנקרײַך, דײַטשלאַנד, פֿון דער שווייץ, בעלגיע, פּוילן, רוסלאַנד, אוקראַינע, איטאַליע, און גרויס-בריטאַניע. אין משך פֿון³ צוויי וואָכן האָט מען זיך אינטענסיוו געלערנט די ייִדישע שפּראַך און קולטור.

די טעגלעכע שפּראַכקורסן האָבן געדויערט דעם גאַנצן פֿאַרמיטאַג. בשעת⁴ דער פֿעסקה⁵ אין מיטן האָט מען געהאַט די מעגלעכקייט צו טרינקען אַ קאַווע, טאַמער די ייִדישע ליטעראַטור אַליין האָט נישט באַוויזן אויפֿצוועקן דעם תּלמידס אָדער דער תּלמידהס מוח⁶ אין דער פֿרי. אַחוץ דעם⁷

האַבן אַלע אַנטייל-נעמער גוט פֿאַרשטאַנען ווי אַזוי צו כאַפֿן אַ שמועס⁸ וועגן ייִדיש אין יעדער פֿרייער מינוט. מע האָט געפּלאַפּלט⁹ און געפּלאַפּלט, ביז מע האָט זיך געדאַרפֿט צוריקקערן צו די ייִדישע ביכער. מיטן ערשטן און צווייטן ניוואַ האָבן אַנגעפֿירט רובי מאַנעט און נאַטאַליאַ קריניצקאַ, ביידע פֿונעם פּאַריזער ייִדיש-צענטער. ד"ר יוסף שערמאַן¹⁰ פֿונעם אַקספּאָרדער אוניווערסיטעט האָט געלערנט אויף דער דריטער מדרגה¹¹. נאָך מיטאַג האָט מען געקענט אַנטייל נעמען

סוף¹⁹ פֿונעם וואַרשטאַט האָט מען צונויפֿגעשטעלט אַ קליינעם ציקל סצענעס מיט לידער פֿון אַהרן²⁰ לוצקי. יעדן אָונט האָט מען דורכגעפֿירט אונטערנעמונגען און קולטורעלע אַקטיוויטעטן. מען איז געפּאַרן מיט אַ שיף דורך דער שטאַט, געזען דעם ייִדישן פֿילם *מידעלע אפֿרת*²¹ און שלום-עליכמס²² מאַנאַלאָגן געשפּילט פֿון רפּאַל גאַלדוואַסער,

אין די קינסטלערישע וואַרשטאַטן¹² און ווייזן יעדער איינעם טאַלאַנט. מיט אַסטריד רוף, אַ ייִדישע זינגערין פֿון שטראַסבורג, האָט מען זיך אויסגעלערנט צו זינגען ייִדישע לידער. רפּאַל¹³ גאַלדוואַסער, דער באַוואוסטער ייִדישער אַקטיאָר, האָט אַנגעוואַנדן¹⁴ אין זײַן טעאַטער-וואַרשטאַט פֿאַרשיידענע שוישפּילערישע מעטאָדן, פּדיל¹⁵ די תּלמידים זאָלן ווערן באַוואוסטזיניקער¹⁶ וועגן די באַוועגונגען פֿון זייערע גופים¹⁷ און דעם אופֿן¹⁸, ווי זיי רעדן אַרויס די ווערטער. צום

[2 יוסף זיט 1]

1. pluvieux/rainy 2. KIMA'T presque/nearly 3. ... MESHEKH ... pendant/for 4. BESH'a's pendant/during 5. HAFSOKE pause/break 6. TALMID'S ... TALMIDES MOYEKH cerveau de l'étudiant(e)/brain of the student 7. AKHU'TS ... en outre/in addition to that 8. avoir une discussion/have a chat 9. bavardé/babbled 10. ... YOYSEF ... Dr Joseph Sherman 11. MADREYGE niveau/level 12. ateliers/workshops 13. REFOEL Raphaël 14. appliqué/applied 15. KEDE'Y afin que/so that 16. plus conscients/more conscious 17. GUFIM corps/bodies 18. OYFN façon/way 19. ... SOF à la fin/at the end 20. ARN 21. ... EFROS 22. SOLEM-ALEYKHEMS

אינטענסיווע יידיש- אויסשולונג אין פאריז

מיט אַ יאָר צוריק האָט דער פּאַריזער ייִדיש־צענטער געגרינדט אַ סעמינאַר פֿאַר אַוואַנסירטע ייִדיש־סטודענטן, אַן אָנהייב פֿונעם אינסטיטוט פֿאַר ייִדישע לימודים² אונטער דער אָנפֿירונג פֿון יצחק³ ניבאַרסקי.

© D.R. יצחק ניבאַרסקי מיט די סטודענטן אין קלאַס

ברייטהאַרציקער אונטערשיצונג פֿון עטלעכע יחידים⁵ און אינסטיטוציעס, האָט דער ייִדיש־צענטער צוגעטיילט סטיפּענדיעס¹⁶ פֿאַר אַלע סטודענטן. דאָס ערשטע יאָר האָבן מיר זיך קאַנצענטרירט דער עיקר¹⁷ אויף שפּראַכפֿאַרעם. מיר האָבן זיך באַקענט מיט דער וועלט פֿון די פּיאָנירן און די קלאַסיקערס פֿון דער מאָדערנער ייִדישער ליטעראַטור. ליינענדיק אַ ריי הויפּטווערק פֿון עטינגער, אַקסענפֿעלד, מענדעלע און שלום־עליכם¹⁸, האָבן מיר געמאַכט אַן איין־יאָריקע ריזע דורך די אַטעם פֿאַרכאַפּנדיקע לאַנדשאַפֿטן¹⁹ פֿון ייִדישקייט. אין שניכות²⁰ מיט די טעקסטן האָבן מיר זיך פֿאַרנומען מיט וויסנשאַפֿטלעכע עסייען פֿון די אָנגעזעענסטע²¹ דענקערס פֿון דער ייִדישער קולטור. דער לערער איז געווען יצחק ניבאַרסקי, נאָר מיר האָבן אויך געהערט אַ ריי לעקציעס מיט מיכאַל²² קרוטיקאָוו, אַ ספעציאַליסט פֿון ייִדישן טעאַטער און ליטעראַטור, און מיט נאַטאַליאַ קריניצקאַ וואָס האָט גערעדט וועגן דעם ייִדישן אויסלייג²³. הנייאַר²⁴ וועלן מיר זיך ווייטער וואַלגען²⁵ אויף דער ייִדישער גאַס - לאַמיר זיך אַלע טרעפֿן דאָרטן.

דער ציל פֿון אַזאַ אינסטיטוט איז צו ענטפֿערן אויף אַ דרינגענדיקן באַדאַרף⁴: אַ נײַער דור⁵ תלמידים⁶ וואָס פֿאַראינטערעסירן זיך אין ייִדישקייט בכלל⁷ און אין דער ייִדישער שפּראַך בפרט⁷ האָבן ביז היינט ניט געפֿונען די געלעגנהייט צו פֿאַרטײַן זייערע קענטענישן אין דעם תחום⁸. אמת⁹, עס זײַנען דאָ פֿאַרשיידענע קורסן און אַנדערע אַקטיוויטעטן אויף ייִדיש און וועגן ייִדיש, אָבער ביז אַהער איז ניט געווען אין פֿראַנקרײַך קיין אויסשולונג פֿאַר יונגע מענטשן וואָס ווילן זיך אָפּגעבן די לימודים פֿון ייִדישער קולטור און שפּראַך כּדי¹⁰ צו ווערן איבערזעצער, לערער צי פֿאַרשער¹¹. אין דעם סעמינאַר האָבן זיך באַטייליקט פֿינף יונגע סטודענטן פֿון פֿראַנקרײַך, ישראָל, רוסלאַנד און אַמעריקע. צוויי פֿון זיי זענען שוין ייִדיש־לערערס, איינער איז אַן איבערזעצער, און אַלע פֿאַרשן וועגן דער ייִדישער ליטעראַטור אָדער געשיכטע. די תלמידים דערציילן: אַלע וואָך האָבן מיר זיך געטראָפֿן פֿרייטיק האַלב ניין אין דער פֿרי, אויף פֿיר שעה¹² התלהבות¹³ און ברעכן זיך דעם מוח¹⁴. דערצו האָבן מיר דערגאַנצט די טעאָרעטישע אויסשולונג מיט פּראַקטישער אַרבעט פֿאַרן פּאַריזער ייִדיש־צענטער - יעדער איינער פֿיר שעה אַ וואָך. אַ דאַנק דער

[סוף פֿון זײַט 1]

געהערט אַ קאַנצערט מיט אַסטריד רוף און וועראַניקאַ סטאַקינק... מען האָט געהערט רעפֿעראַטן וועגן *עעשד בוך*²³ און די לידער פֿון מרים²⁴ אולינאָווער און געפּראָוועט²⁵ צוזאַמען אַ פֿינע שבת־סעודה²⁶. איין זונטיק איז מען געפֿאַרן איבער די אַרומיקע שטעטלעך און געזען שולן און בית־עולםס²⁷ פֿון די אַמאָליקע עלזאַסער ייִדישע קהילות²⁸. דעם לעצטן אָונט האָט מען זיך פֿייערלעך געזעגנט. אַלע באַטייליקטע האָבן באַקומען אַ צערטיפֿיקאַט און זײַנען אַרויסגעטראָטן מיט די רעזולטאַטן (זייער געלונגענע!) פֿון די וואַרשטאַטן. שפּעטער האָט מען ווילד געטאַנצט און געטרונקען משקה²⁹, ווי עס באַדאַרף צו זײַן אויף אַ ייִדישער שימחה³⁰. די צוויי וואָכן זײַנען געווען אָנגעפּאַקט מיט ייִדישקייט, נחת³¹ און לערנען, וואָס מען וועט קיין מאָל ניט קענען פֿאַרגעסן.

אַנע קוקאַ © D.R. אויף דער עקסקורסיע אין עלזאַס

1. formation/education 2. ... LIMUDIM Institut d'études yiddish/Institute for Yiddish Studies 3. YITSKHOK 4. besoin urgent/urgent need 5. DOR génération 6. TALMIDIM étudiants/students 7. BIKHLA'L... BIFRA'T en général ... en particulier/in general ... in particular 8. TKHUM domaine/field 9. EMES c'est vrai/true 10. KEDEY afin de/in order to 11. chercheurs/researchers 12. sho heures/hours 13. HISLAYVES enthousiasme/enthusiasm 14. ... MOYEKh se creuser la cervelle/racking one's brains 15. YEKHIDIM individus/individuals 16. bourses/scholarships 17. ... IKER surtout/mainly 18. shOLEM-ALEYKHEM 19. paysages à couper le souffle/breathtaking landscapes 20. shAYKhes rapport/relation 21. éminents/leading 22. MIKHOEL 23. orthographe/spelling 24. cette année/this year 25. vagabonder/wander.

שטיין און גיין

אויפֿן טיש און גאַפּלען²² און מעסערס ליגן. אַ בוך שטייט אויף אַ פּאַליצע²³, אָבער עס ליגט אויפֿן בעט. אויך אותיות²⁴ אין אַ בוך שטייען. מע זאָגט צום בנישפּיל, „דאָס שטייט געשריבן אין צייטונג/ווערטערבוך/ענציקלאָפּעדיע“; ווען מע הערט עפעס וואָס מע גלייבט ניט קען מען פֿרעגן, „ווי שטייט דאָס געשריבן?“; ווען מע ציטירט תנך²⁵ זאָגט מען „עס שטייט אין פּסוק²⁶“. דערפֿאַר איז דער אויסדרוק „ווי אין פּסוק שטייט“ געוואָרן אַ סינאָנים פֿאַר „ווי עס באַדאַרף צו זײַן“.

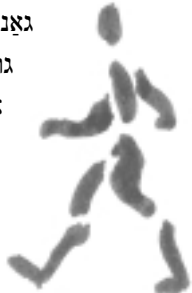
ווי עס שטייט און גייט²⁷ מיינט אַזוי ווי עס איז, אָן ענדערונגען. „איך האָב פֿאַרקויפֿט מיין הויז ווי עס שטייט און גייט“ מיינט – אָן קיין גרויסן רעמאַנט²⁸. ווען אַ חתן²⁹ נעמט אַ כּלה³⁰ אָן נדן³¹, זאָגט מען אַז ער נעמט זי „ווי זי שטייט און גייט“!

אויף עפעס וואָס מע מיינט אַז ס'איז צו שווער, צו ווייט, צו נאַריש... צום בנישפּיל: „אויסלערנען זיך די גאַנצע גמרא¹¹ אויף אויסנווייניק¹²? פֿאַלג מיך אַ גאַנג!“ אָדער „פֿון אויסטראַליע ביז מעקסיקע מיט אַ זעגלשיף¹³ איז פֿאַלג מיך אַ גאַנג!“.

עס גייט אין¹⁴ עפעס (צום בנישפּיל: אין געלט, אין צייט) מיינט ס'איז אַ פֿראַגע דערפֿון. עס גייט עמעצן אָן¹⁵ מיינט עס איז אים וויכטיק. פֿאַרקערט „דאָס גייט אים נישט אָן“ מיינט עס אַרט אים ניט¹⁶. „עס גייט מיר אין לעבן“ מיינט: עס איז מיר זייער וויכטיק אָדער טייער. גיין הערט מען אין אַ סך קללות¹⁷ ווי: גיי אין דר'ערד, גיי צום טיטוול, גיי צו אַל די רוחות¹⁸.

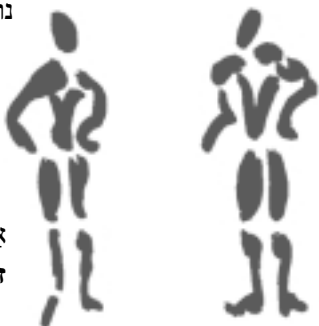
און וואָס שטייט? מענטשן, חיות¹⁹, טישן און בענק שטייען אויף די פֿיס. „שטיין אויף די אייגענע פֿיס“ מיינט זײַן אומאַפהענגיק²⁰. עפעס (אַ שטול, אַ פּלאַן, אָדער אַ פּראָיעקט) שטייט אויף הינערשע פֿיס²¹ מיינט אַז ס'איז נישט פֿעסט, נישט זיכער. דאָס וואָס איז ווערטיקאַל, שטייט, און דאָס וואָס איז האַריזאָנטאַל, ליגט. אַ פּלאַש און אַ גלאַז שטייען

היינט וועלן מיר מאַכן אַ שפּאַציר אַרום צוויי גאַר וויכטיקע ווערבן: שטיין און גיין. וואָס קען גיין? אַ מענטש גייט אויף די פֿיס, אַ מאַשין גייט מיט אַ מאָטאָר, אַ זייגער גייט ווען מע דרייט אים אָן, און אַ קאָמפּיוטער גייט ווען עס ווילט זיך אים! ווען אַ מענטש גייט, הייסט עס אַז ער גייט צו פֿוס; אויב ער איז אין אַ באַן, אין אַן אויטאָ, אויף אַ שיף אָדער אַפֿילו³ אויף אַ ראָווער⁴, גייט ער נישט, ער פֿאַרט. דאָס וואָרט גיין געפֿינט זיך אויך אין דער באַגריפֿונג⁵: „ווי גייט עס דיר/ווי גייט עס אַיך?“ דאָס מיינט דאָס זעלבע ווי „וואָס מאַכסטו/וואָס מאַכט איר?“ דער ענטפֿער קען זײַן „עס גייט מיר גוט/שלעכט/נישקשע“⁶. אויב עפעס גייט זייער גוט, אָן קיין פּראָבלעם, הייסט עס, עס גייט ווי געשמירט⁷. גיין ניצט מען אויך אין אויסדרוקן וועגן וועטער, צום בנישפּיל: ס'גייט אַ רעגן, אַ שניי, אַ האַגל⁸... גיין אַ גאַנג קען מיינען אַ פּאַר זאַכן: „איך דאַרף גיין אַ גאַנג“ הייסט גיין קויפֿן אָדער ברענגען עפעס; „עס גייט אַ גאַנג!“ הייסט „עס גייט זייער גוט!“; אָבער „מיין אויטאָ איז געגאַנגען אַ גאַנג“ הייסט אַז עס איז קאַליע געוואָרן⁹. „פֿאַלג מיך אַ גאַנג“ איז אַן אַפּרוף¹⁰

3

נו, גענוג געגאַנגען און געשטאַנען... טייערע לייענערס, גייט געזונטערהייט, אינעם קומענדיקן נומער וועט מען אַ קוק טאָן אויף צוויי אַנדערע ווערבן, ליגן און זיצן.

שפּריכווערטער

- אַז עס גייט, לויפֿט עס.
 - גיי פּאַוואַליע¹, וועסטו גיכער קומען.
 - גיי איך פּאַוואַליע, זאָגט מען, איך קרייך²; גיי איך געשווינד³, זאָגט מען, איך צערניס די שיך.
 - ער שטייט ווי דאָס וואָסער אויף דער רעשעטע⁴.
 - אַז מע האָט ניט קיין סוס⁵, מוז מען גיין צו פֿוס.
- דאָ מיינט מען אַ tamis/sieve 4. גיך, שנעל 5. מוז מען גיין צו פֿוס. דאָ מיינט מען אַ 5. מענטש וואָס קען נישט בלייבן רוּיִק.

פֿאַרגעסט ניט!
די ווערבן שטיין און גיין האָבן אַן אומרעגולערן אינפֿיניטיוו (אָן אַן „ע“), נאָר די קאָנוגאַציע איז שוין יאָ רעגולער: „מיר/זיי שטייען“ און „מיר/זיי גייען“.

1. on la remonte/one winds it up 2. s'il le veut bien/if it feels like it 3. AFILE même/even 4. vélo/bike 5. salutation/greeting 6. NISHKOSHE pas mal/so so 7. comme sur des roulettes, lit. comme huilé/very smoothly, lit. well-oiled 8. il pleut, neige, grêle/it's raining, snowing, hailing 9. tombé en panne/broke down 10. réaction 11. GEMORE Talmud 12. par cœur/by heart 13. bateau à voile/sailboat 14. il s'agit de/it's a matter of 15. ça lui importe/it matters to him 16. ça lui est égal/he doesn't care 17. KLOLES malédictions, jurons/curses, oaths 18. RUKHES esprits (malfaisants)/evil spirits 19. KHAYES animaux/animals 20. indépendant/independent 21. lit. pattes de poule/lit. hen's feet 22. fourchettes/forks 23. étagère/shelf 24. OYSYES lettres de l'alphabet/letters of the alphabet 25. TANAKH la Bible juive/the Jewish Bible 26. POSEK verset biblique/verse of the Bible 27. tel quel/as is 28. travaux/renovation 29. KHOSN fiancé/groom 30. KALE fiancée/bride 31. NADN dot/dowry.

די וועלף, די שעפסעלעך און דער פֿאַטאַגראַף

פֿון עוולין גרומבערג

אַ חלום

פֿון חיקע ברוריה² וויגאַנד

נעכטן האָב איך באַגעגנט אַ חלום,
וואָס האָט אַזוי זינגענדיק
שפּאַצירט אויפֿן בולוואַר.
כ'האָב אים אַ שמיכל געגעבן :
אַ ברוך־הבא³ דיר.
קומסט שפעט.

ער האָט זיך צעלאַכט און צעזונגען
און צו מיר געטאָן אַ זאַג :
האָב קיין מורא⁴ ניט,
כ'בין בלויז אַ חלום.
קום און לעב אין מיר,
און דו וועסט פֿליען הויך.

און ער איז אַנטפֿלויגן.

איך האָב אַזוי זינגענדיק
שפּאַצירט אויפֿן בולוואַר
און געזאָגט צו מיין האַרץ :
אַ ברירה⁵ האָבן מיר ?

1. khOLEM rêve/dream 2. khAYKE-BRURYE 3. BOREKHABO' sois le bien-venu !/welcome! 4. MOYRE peur/fear 5. BREYRE choix/choice.

סטאַדעדיק¹⁷, בקיצור¹⁸ פּראָסטע חיות,
איידער די וועלף. געוויס זענען די וועלף
שטאַרקע, פֿרייע, שטאַלצע און דעריבער
אַדליקע¹⁹ באַשעפֿענישן צו וועלכע מיר,
מענטשן פֿון דער גרויסער שטאַט, האָבן אַ
געפֿיל פֿון נאַענטקייט. אַט די פּאַסטעכער
האָבן נישט קיין געשמאַק. טאָ וואָלטן די
פּאַסטעכער געדאַרפֿט אַנקוקן זייערע
פּראַבלעמען פֿון אַ מער דערהויבענעם
קוקווינקל : זיי וואָלטן געזען אַ גרויסן שטח²⁰
גרינעם סאַמעט²¹, אַ מיליאָס ווייסע
שנייעלעך²² און ערטערווייז²³ אַ רויט
פינטעלע אויף צו באַצירן²⁴ : שיין ווי

גאָלד, נישט אַזוי ?

די, וואָס ווילן ווייטער שוועבן
קענען זען דעם פֿילם „די ערד ווי מע
זעט זי פֿון הימל“ (אַרויס אין פּאַריז
אין אַקטאָבער). אויב ס'איז זיי
געפֿעלן דאָס בוך, וועלן זיי קוועלן²⁵
פֿונעם פֿילם. מיר וואַרטן

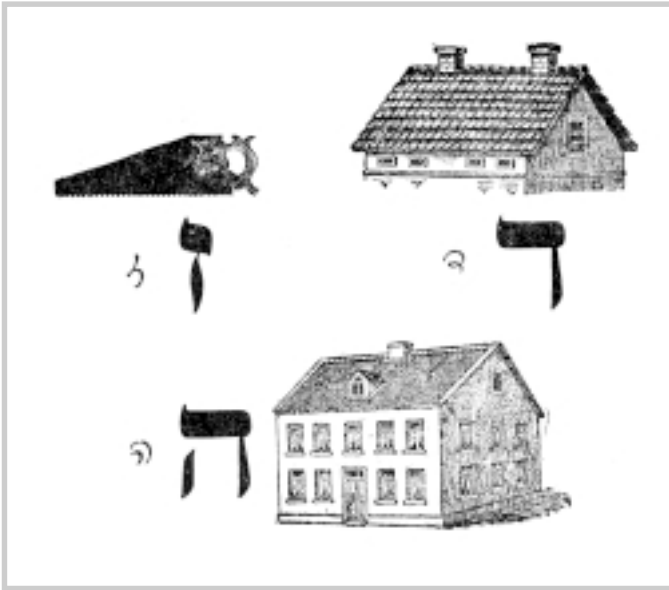
אומגעדולדיק אויף לופֿטבילדער פֿון
קומענדיקע הוראַגאַנען און מלחמות²⁶. אַחוץ
פּראַזאַק קען מען קיין בעסערס נישט
געפֿינען.

אויסגעבראַכן אַ וויכוח⁸ צווישן די
פּאַסטעכער און די עקאַלאָגיסטן. די
עקאַלאָגיסטן פּאַטשן זיך אין ביכל⁹ דערפֿאַר
וואָס מען האָט צוריק אַריינגעפֿירט וועלף אין
דער נאַטור אין פֿראַנקרײַך. די פּאַסטעכער
אַבער, די חוצפהניקעס¹⁰, האָבן טענות¹¹ צו די
פּאַריזער ביוראַקראַטן וואָס האָבן באַשלאָסן
אַזאַ שיינע זאַך. די פּאַסטעכער האָבן נישט
קיין פּאַעטיש געפֿיל. זיי זעען נישט די וועלף
ווי מיטישע חיות¹² וואָס וואַיען צו דער
לבנה¹³ אין אַן עסטעטישער פּאַזע. ניין, זיי
טענהן¹⁴ אַז וועלף עסן 2 000
אויפֿגעפֿרעסענע שעפסן אין די לעצטע צוויי
יאָר. די פּאַסטעכער זאָגן אויך אַז זיי קענען
מער נישט שלאָפֿן דערפֿאַר וואָס זיי דאַרפֿן
שטענדיק היטן די שאַף. טאַמער נישט,
געפֿינען זיי אין דער פֿרי דערהרגעטע¹⁵
שעפֿעלעך. זיי האָבן בעסער ליב די שעפסן,
וואָס זענען מילד¹⁶, שרעקעוודיק,

1. loups/wolves plur. de/of וואָלף 2. agneaux/lambs dim. de/of שעפס ; syn. שעפֿעלעך, dim. de/of שאַף 3. bergers/shepherds 4. KEDE'Y afin de/ in order to 5. en forme de cœur/heart-shaped 6. clairières/(forest) clearings 7. DALES-... bidonvilles/slums 8. VIKUEKH controverse/controversy 9. se félicite/are patting themselves on the back 10. KHU'TSPENIKES effrontés/the nerve of them! 11. ... TAYNES reprochant/reproach 12. khAYES animaux/animals 13. hurlent à la lune/bay at the moon 14. prétendent/argue 15. DERHA'RGETE tués/murdered 16. doux/gentle 17. grégaire/gregarious 18. BEKITSER bref/in short 19. nobles/noble 20. SHETEKH étendue/stretch 21. velours/velvet 22. flocons/snowflakes 23. çà et là/here and there 24. décorer/decorate 25. seront ravis/will be delighted 26. MILKHOMES guerres/wars.

אַ זײַט פֿאַר אָנהײבערס

אַזוי האָבן ייִדישע קינדער זיך אַ מאָל געלערנט דעם אַלף-בית! די דאָזיקע בילדער קומען פֿון אַן אַמעריקאַנער לערנביכל די נײַע ייִדישע שול פֿון י. לעווין, ניו-יאָרק, 1916.

1. ALEF-BEYS alphabet yiddish/Yiddish alphabet.

אַ רעטעניש¹

טרעפֿט, וואָס זײַנען די ווערטער!

1. devinette/riddle.

[ענטפֿער זײַט 8]

5

אַ וויץ

עס פֿלײַען אַרום דער וועלט הײַנט צו טאָג אויף אינטערנעץ אַ סך וויצן. מיר האָבן געפֿונען איינעם, וואָס האָט צו טאָן מיט דער ייִדישער טראַדיציע און וואָס דערמאָנט אויך אין דעם אַרטיקל „שטיין און גײַן“ (ז' 3)

דער יונגער רבֿ צום אַלטן יאָסל אַהיים. דער אַלטער ליגט אין בעט ; ער איז גאָר שוואַך און ס'איז אים שווער צו רעדן. דער רבֿ דערציילט אים ווער ער איז און וואָס ער וויל וויסן :
 – די העלפֿט פֿונעם עולם שטייט בני שמע־ישׂראל.
 – נישט דאָס איז דער מינהג, קרעכצט¹⁶ דער אַלטער.
 – די אַנדערע העלפֿט פֿונעם עולם זיצט בני שמע־ישׂראל.
 – נישט דאָס איז דער מינהג, קרעכצט ער ווייטער.
 – און אַלע שרײַען מיט אַ מאָל און זידלען און קריגן זיך צי מע דאַרף שטיין אָדער זיצן.
 דער אַלטער יאָסל גיט אַ שמייכל און זײַנע אויגן פֿינקלען¹⁷ :
 – אַט דאָס איז דער אמתער מינהג !

אין אַ קליינער שטאָט אין אַמעריקע איז דאָ אַ ייִדישע שול¹. אין דער שול איז דאָ אַ נײַער רבֿ² – אַן ערנסטער³ יונגער־מאַן וואָס וויל זײַן זיכער אַז בני אים אין שול איז אַלץ לויט⁴ דער טראַדיציע. בעת⁵ דעם דאוונען⁶, ווען עס קומט צו שמע־ישׂראל⁷, באַמערקט ער אַ מאַדנע⁸ זאָך : די העלפֿט פֿונעם עולם⁹ שטייט אויף און די אַנדערע העלפֿט בלײַבט זיצן. די וואָס שטייען שרײַען אויף די וואָס זיצן און פֿאַרקערט¹⁰ – די וואָס זיצן זידלען¹¹ די וואָס שטייען. וויל דער יונגער רבֿ וויסן ווער עס איז גערעכט¹² לויט דער אמתער¹³ טראַדיציע. זאָגט מען אים ער זאָל פֿרעגן בניִים אַלטן יאָסל, איינער פֿון די גרינדערס¹⁴ פֿון דער שול, און וואָס קען בעסער פֿאַר אַלעמען די אַלטע מינהגים¹⁵. יאָסל איז שוין אַלט 98 יאָר און קען נישט מער קומען אין שול. גייט

1. *ici/here* synagogue 2. *ROV* rabbin/rabbi 3. *sérieux/serious* 4. *selon/according to* 5. *BEYS* au cours de/during 6. *prière/prayer* 7. *shMA-YISROEL* Shema 8. *étrange/peculiar* 9. *OYLEM* assistance/people 10. *inversemment/conversely* 11. *invectivent/curse, berate* 12. *qui a raison/who is right* 13. *E'MESER véritable/real* 14. *fondateurs/founders* 15. *MINHOGIM* coutumes/customs, *sing.* מינהג *MINEG* 16. *gémît/groans* 17. *scintillent/twinkle*.

פון דער רובריק „פערל פון דער יידישער פאָעזיע“ רחל פישמאַן – די יונג־פאַרשטאַרבענע דיכטערין

צו איר 20סטן יאַרצייט²

פון חנה³ מלאָטעק

© D.R.

רחל פישמאַן (1935-1984)

פֿון אַ מעלדונג אין פֿאַרווערטס, אַרײַנגעשיקט פֿון ד״ר שיקל און געלע פֿישמאַן, מיט עטלעכע חדשים⁵ צוריק, האָבן מיר זיך דערוויסט, אַז הײַנאַר איז אויסגעפֿאַלן דער 20סטער יאַרצײט פֿון שיקלס שוועסטער, רחל פֿישמאַן, די יונג־פֿאַרשטאַרבענע ייִדישע דיכטערין פֿון ישׂראל. זי איז געווען די טאַכטער פֿון אַהרן⁶ און סאַניע פֿישמאַן, די אָנגעזעענע עסקנים⁷ אין פֿילאַדעלפֿיע, וואָס זייער היים איז געווען אַ קולטור־צענטער פֿאַר ייִדישע שרײַבער און געזעלשאַפֿטלעכע טוער – און אין וועמענס אָנדענק שיקל און געלע האָבן עטאַבלירט אַ קולטור־פֿונדאַציע.

6

רחל פֿישמאַן איז צווישן די איינציקע אַמעריקאַנער געבוירענע ייִדישע דיכטערײַנס, וואָס האָט עולה געווען⁸ קיין ישׂראל. געבוירן אין פֿילאַדעלפֿיע אין 1935, האָט זי באַקומען אַ ייִדישע און אַלגעמיינע בילדונג, געענדיקט אַן אַרבעטער־ינג־שול און די העכערע ייִדיש־קורסן בני דער מיטלשול אין פֿילאַדעלפֿיע. זי איז געווען אַ צײַט טעטיק⁹ אין „השומר הצעיר“¹⁰ אין אַמעריקע. זינט 1954 האָט זי געלעבט אין קיבוץ „בית אַלפֿא“¹¹ אין עמק יזרעאל¹². זי האָט אָנגעהויבן דרוקן לידער אין שילער־זשורנאַל דער נײַער זוך¹³ אין פֿילאַדעלפֿיע אין 1950, וועלכן זי האָט אויך רעדאַקטירט. אין ישׂראל איז רחל פֿישמאַן געווען אַ מיטגליד פֿון „יונג־ישׂראל“, האָט זיך באַטייליקט אין די אויסגאַבעס פֿון דער שרײַבער־גרופּע, און

מיט פֿאַראַלעלער איבערזעצונג אויף ענגליש. [...] רחל פֿישמאַן איז געווען אַ נייע, יונגע שטימ אין דער ייִדישער פֿאָעזיע. זי האָט אַרײַנגעאַטעמט זעלטענע פֿרישקײט פֿון געדאַנק, פֿון שטימונג און געפֿיל. זי האָט געשאַפֿן אַן אייגענע ליכטע מוזיק אין איר ליד און נייע חידושידיקע¹⁴ ווערטער־שאַפֿונגען און קאָמבינאַציעס אין איר ליריק. מיט אַ זעלטענער צאַרטפֿיליקײַט¹⁷ האָט זי אַנטפלעקט¹⁸ די שײַנקײט, די פֿרייד און די גײַסטיקײַט פֿון איר לעבן און פֿון איר אַרום.

האָט פֿאַרעפֿנטלעכט¹⁴ לידער אין פֿאַרשיידענע זשורנאַלן. זי האָט פּובליקירט פֿיר ביכער מיט לידער, צוויי מיט אַ פֿאַראַלעלער העברעיִשער איבערזעצונג פֿון אַהרן אַהרונים¹⁵. די טיטלען פֿון אירע ביכער זײַנען: *זון איבער אַלץ* (1962), *דער נער טאַכן דעגן* (1966), *די על צווישן גראַזן* (1968), און *ווילדע ציג* (1976). אין 1978 האָט זי באַקומען דעם מאַנגער־פּריז. איר קורץ לעבן האָט זיך איבערגעריסן דעם 24סטן אויגוסט 1984. צו איר צענטן יאַרצײט איז אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן דערשינען נאָך אַ באַנד, *אַזוי וויל איך פֿאַלן*,

1. ROKHL 2. anniversaire de décès/anniversary of death 3. KHANE 4. דאָקטאָר 5. KHADOSHIM mois/months *sing*. KHOYDESH 6. ARN 7. ... ASKONIM טוער *sing*; וויכטיקע טוער ASKN 8. OYLE ... אימאָגירט 9. active 10. HASHOMER HATSAR יונגט־באוועגונג 11. KIBUTS BEYS ALFA 12. EMEK YIZREEL 13. DOR génération 14. פּובליקירט 15. ARN AHRONI 16. KHI'DESHDIKE étonnants/surprising 17. tendresse/tenderness 18. révélé/revealed 19. terriblement/terribly 20. TAM goût/taste 21. rimes/rhymes 22. rayonnement/radiance 23. TOMID toujours/always 24. taillé/sharpened 25. noter/write down 26. KOYSE coupe/cup 27. FARSHIKERT enivré/drunk.

BMW דעמאנסטריט דעם שנעלסטן וואַסערשטאַף-אויטאָ

[סוף פון זייט 6]

רחל פישמאַן
איך בין אַ גרויסער
אַנפאַנגער
פון באַנד זון איבער אַלץ

© D.R. דער נייער וואַסערשטאַף-אויטאָ

אַחוץ דעם¹⁵, זענען די נאַפֿט-זאַפֿאַסן¹⁶ אויף דער ערד באַגרענעצט, דעריבער וועט די מענטשהייט, פֿריער אָדער שפעטער, מוזן אַריבערגיין פֿון בענזין צו אַן אַנדער ברענשטאָף¹⁷. דער בעסטער קאַנדידאַט אויף אַט דער ראַלע איז וואַסערשטאַף, וואָס קען פראָדוצירט ווערן פֿונעם נאַטירלעכן גאַז, אָדער פשוט¹⁸ פֿון וואַסער, דורך וועלכן עס וועט דורכגעלאָזט ווערן אַן עלעקטרישער שטראָם, כאָטש אַזאָ פראָצעס פֿאָדערט אַ סך ענערגיע. די BMW-ספּעציאַליסטן האָבן נאָכגעגעבן¹⁹, אַז די וואַסערשטאַף-אויטאָס וועלן נישט לייזן²⁰ אויטאָמאַטיש די עקאָלאָגישע פראָבלעמען, ווייל דאָס פראָדוצירן וואַסערשטאַף גופֿא²¹ איז אַליין נישט קיין עקאָלאָגיש-ריינער פראָצעס. פֿונדעסטוועגן²², זאָגן זיי, איז דער וואַסערשטאַף-אויטאָ דערווייל דער בעסטער וואָס ס'איז פֿאַראַן.

פֿאַריז. – פֿאַראַכטטאַגן² מיטוואָך, אויף אַן אויטאָ-אויסשטעלונג אין פֿאַריז, האָט די דייטשישע פֿירמע BMW דעמאָנסטריט אַ נייעם עקספּערעמענטאַלן אויטאָ, וואָס ניצט וואַסערשטאַף אַנשטאָט בענזין³. דער נייער מאָדעל, מיטן נאָמען H2R, איז דער גיכסטער וואַסערשטאַף-אויטאָמאָביל אין דער וועלט. ער קען פֿאַרן מיט אַ שנעלקייט פֿון איבער 300 קילאָמעטער אַ שעה⁴, און אין 6 סעקונדעס קאָן מען דעם אויטאָ פֿאַרגיכערן פֿון 0 ביז 100 קילאָמעטער אַ שעה. בורקהאַרד געשעל, אַ מיטגליד⁵ פֿון דער BMW-פֿאַרוואַלטונג⁶, וואָס טראָגט דאָס אַחריות⁷ פֿאַר דער אַנטוויקלונג פֿון די נייע טעכנאָלאָגיעס, האָט געזאָגט, אַז זיין קאָמפּאַניע אַרבעט איבער די וואַסערשטאַף-אויטאָס, ווייל זיי זיינען דער טראַנספֿאָרט פֿון דער צוקונפֿט. דער בענזין ביי די ביז-איצטיקע אויטאָס פראָדוצירט קוילן-זייערס⁸, קוילנשטאַף-מאַנאַאָקסיד⁹ און אַנדערע גיפֿטיקע¹⁰ גאַזן, דערפֿאַר שטעלן די היינטיקע אויטאָס מיט זיך פֿאָר¹¹ אַן עקאָלאָגישע ספּנה¹²; דער איינציקער אָפּפֿאַל¹³-פראָדוקט פֿונעם וואַסערשטאַף-מאַטאָר איז אַ ריינער וואַסערדאַמף¹⁴.

איך בין אַ גרויסער אַנפֿאַנגער. און איך האָב שוידערלעך¹⁹ ליב דעם שאַרפֿן, גרינעם טעם²⁰ פֿון יעדן אָנהייב. כ'האָב געלערנט – און איך האָב פֿאַרגעסן דאָטעס, לערער, גראַמען²¹. נאָר ניט פֿאַרגעסן וועל איך די שטראַלעניש²² ביים ערשטן טאַג פֿון נייעם שוליאָר ! אַ, תמיד²³ אין אַ ריינעם פֿרישן העפֿט ! אַ, תמיד מיט אַ געלן פֿריש-פֿאַרשניצטן²⁴ בלינער – פֿאַרצייכענען²⁵ דעם ערשטן פֿאַקט פֿון אַ נייעם וויסן ! ווער דאַרף דען מער. דער ערשטער בליץ פֿון פֿאַרשטיין איז דער העלסטער, די ערשטע פוסע²⁶ פֿאַרשיכורט²⁷, דער ערשטער בליק – און מיר איז אַזוי געפֿעלן מיין ערשט ליד, אַז איך זינג עס ווידער – תמיד צום ערשטן מאָל ! איך בין אַ גרויסער אַנפֿאַנגער.

קום – !

1. hydrogène/hydrogen 2. la semaine dernière/last week 3. essence/gasoline 4. ... sho à l'heure/an hour 5. membre/member 6. conseil d'administration/board of directors 7. AKHRAYES responsabilité/responsibility 8. gaz carbonique/carbon dioxide 9. monoxyde de carbone/carbon monoxide 10. toxiques/toxic 11. représentent/represent 12. SAKONE danger 13. déchet/waste 14. vapeur/steam 15. AKHU'TS ... en outre/in addition to that 16. réserves de pétrole/oil reserves 17. carburant/fuel 18. POSHET simplement/simply 19. admis/admitted 20. résoudre/solve 21. GUFU lui-même/itself 22. néanmoins/nevertheless.

לאָמיר געפֿינען אַ נייעם וועג אַהיים, לאָמיר איינשלינגען אַ פֿרישן פֿאַקט, לאָמיר אָנהייבן שייַן שרייַבן אין אַ שפּיגל-ריינעם העפֿט !

איך וויל אַבאַנירן דעם פֿאַרווערטס

אַבאַנעמענט-פֿרייזן : פֿאַראייניקטע שטאַטן¹ : איין יאָר – 36 דאָלאַר, האַלב יאָר – 21 דאָלאַר
איבער דער וועלט : ים-פּאַסט² : איין יאָר – 40 דאָלאַר, האַלב יאָר – 25 דאָלאַר, לופֿטפּאַסט³ : איין יאָר – 97 דאָלאַר

נאָמען : קרעדיט-קאַרטע-נומער :
אַדרעס : אויסגאַנג⁴-דאַטע :

The Yiddish Forward, 45 E 33rd Street New York, NY 10016 USA שיקט דאָס צעטל אויפֿן אַדרעס :
בליצפּאַסט-אַדרעס : faivus@Yiddish.Forward.com
1. Etats-Unis/United States 2. YAM-... poste maritime/surface mail 3. poste aérienne/airmail 4. expiration.

וואָס איז געווען אַ קינדערהיים, האָבן באַוואַכט¹¹ דיַטשישע סאַלאַטן! וואָס פֿאַר אַ שטוינונג און עמאַציע ווען די „קינדער“, איצט גראַהאַריקע מענטשן, האָבן זיך צוזאַמענגעטראָפֿן! אַלע האָבן איבערגעלעבט די זעלבע דראַמע נאָר יעדער איינער האָט אַ פּערזענלעכע מעשה¹² צו דערציילן. – חיים ווידאַל-סעפֿיכאַ¹³, דער פּראָפֿעסאָר פֿון דזשודעזמע¹⁴, האָט אין זײַן רעדע אָפּגעגעבן אַ ייִשר-כּוּחַ¹⁵ זײַנע פֿרײַנד „ידישיסטן“ וואָס אַרבעטן אזוי פֿיל אויפֿצוהאַלטן די ייִדישע שפּראַך און קולטור. אַ גרויסן דאַנק דעם ייִדישן מוזײז און דער שטאַט מאַלין פֿאַר דער הזכּרה.

שרה באַרזשיקאָווסקי (פֿאַרזי)

1. HASKORE commémoration 2. Malines/Belgian city which was a transit camp, like Drancy in Vichy France 3. Résistance 4. caserne Dossin/Dossin barracks 5. maire/mayor 6. assemblée solennelle/memorial service 7. Ecole supérieure catholique 8. khADOSHIM mois/months *sing.* חודש khoyDESH 9. elle a réussi à/she succeeded in 10. protéger/protect 11. gardé/guarded 12. MAYSE histoire/story 13. Haim Vidal Sephiha 14. judéo-espagnol/Dzhudezmo (Ladino) 15. ... YASHER-KOYEKh a félicité/congratulated.

די 60סטע הזכּרה¹ נאָך דער באַפֿרײַונג פֿון דער שטאַט מאַלין (דער בעלגישער דראַנס²)

געווען פֿול מיט עמאַציע. די צוזאַמענטרעפֿן און ווידערבאַגעגענישן זײַנען געווען זײַער רירנדיק. אַ פֿאַר בײַשפּילן : – אַנדערע געלען, אַ פֿרוי וואָס האָט געראַטעוועט אַ סך ייִדישע קינדער, האָט זיך דאַרט געטראָפֿן מיטן קינד וואָס זי האָט אַרויסגעפֿירט פֿון קאַזאַרמע אין ערשטן מאַמענט פֿון דער באַפֿרײַונג, היינט אַ 60-יאַריקער מאַן. ער איז דעמאָלט אַלט געווען פֿינף חדשים⁸! זי האָט אים צו פֿוס געפֿירט אין אַן אַנדער שטאַט, וווּ דאָס קינד זאָל קענען אָפּגעהיט ווערן. – אין 1943 איז דער קיניגין עלזאַבעט פֿון בעלגיע געלונגען⁹ אַרויסצופֿירן אַ גרופּע קינדער אַן עלטערן און זיי צו באַשירעמען¹⁰ אין אַ שלאַס ביז דער באַפֿרײַונג. דעם שלאַס,

די הזכּרה איז פֿאַרגעקומען דעם 5טן סעפטעמבער. דער ייִדישער מוזײז פֿון דעפֿאַרטאַציע און ווידערשטאַנד³ פֿון בעלגיע האָט אַרויסגעשיקט איינלאַדונגען צו אַלע מענטשן וואָס זײַנען צווישן 1942 און 1944 געווען פֿאַרשפּאַרט אין דער קאַזאַרמע דאָסען⁴, אייניקע אַ פֿאַר טעג פֿאַרן טראַנספֿאַרט קיין אוישוויץ, אַנדערע לאַנגע מאַנאַטן. צו דער צערעמאָניע זײַנען די גרעסטע טייל מענטשן געקומען פֿון בעלגיע, אָבער אויך פֿון לאַנדאָן, אַמסטערדאַם, פֿאַריז און אַנדערע שטעט. די צערעמאָניע מיטן בירגערמײַסטער⁵, די „אַקאַדעמיע“⁶ און די מאַלצײַטן, זײַנען פֿאַרגעקומען אין דער קאַטוילישער הויפּטשולע⁷. מער ווי אַלץ איז דער טאָג

[ענטפֿער פֿון זײַט 5]

דער דאָך, די זעג, דאָס הויז.

דער ייִדישער טעם-טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

דער ייִדישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דעם פֿאַריזער ייִדישענשטער – מעדעם-ביבליאָטעק אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט איוועט, אַניק, יצחק, מאַרי, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי, שרון.

DER YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
18, passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com
מע קען אויך לייענען דעם ייִדישן טעם-טעם
אויפֿן אינטערנעץ : www.yiddishweb.com

וועגן גוגל

אַ שיינעם דאַנק פֿאַר דער אינפֿאַרמאַציע. אויף ייִדיש קען דאָס עפֿענען ברייטע פּערספּעקטיוון פֿאַר נייע באַגריפֿן². מען וועט קענען זאָגן : איך וועל אים אויפֿגולען, ער איז שווער אויסצוגולען, איך האָב אים אָפּגעגולט און אַ סך אַנדערע אַזעלכע...

1. HANOE plaisir/pleasure 2. ... PE'RETSN à propos de Peretz/about Peretz 3. ... DEREKHERETS avec ma considération distinguée/respectfully yours 4. FEYGE-SORE 5. notions, concepts.

טייערע רעדאַקטאָרן, איך האָב געלייענט מיט הנאה¹ איינער אַרטיקל וועגן קאַמפּיוטערס (טעם-טעם נומער 44). איך וויל אייך זאָגן אַז אין אַמעריקע ניצט מען שוין דאָס וואָרט „גוגל“ ווי אַ ווערב. צום בײַשפּיל, איך האָב געזאָגט מײַנער אַ קאָלעגין אַז איך וויל וויסן עפּעס וועגן פּרעז² און זי האָט מיר געענטפֿערט אַז איך זאָל אים „גוגלען“. שפּעטער האָב איך אים טאַקע „געגולט“! מיט דרך-אַרץ³, אַ לייענערין,

פּייגער-שרה⁴ סעלטערמאַן (ניר-יאַרק)

טייערע לייענערס, מיר זענען אַלע מאָל צופֿרידן צו קריגן אייערע בריוו מיט אַרטיקלען, באַמערקונגען, פֿאַרלייגן און אַפֿילו קריטיקן. טאָ שעמט אייך ניט און שרייבט !

